

Dames en heren,

In de eerste plaats hartelijk dank voor de uitnodiging om bij de opening van het hogeschooljaar aanwezig te zijn en hier op de Hanze iets te mogen zeggen. Ik heb de afgelopen anderhalf jaar de hogeschool een paar keer kunnen bezoeken en ik ging altijd weer geïnspireerd terug. De laatste keer woonde ik bijvoorbeeld een conferentie bij over excellentie in het onderwijs en onderwijs voor excellente studenten, een thema waar de Hanze zich thuis bij voelt. Excellent onderwijs voor iedere student, de zwakkere broeders, maar ook de meest getalenteerden.

De Hanze Hogeschool is een hoofdrolspeler in Noord-Nederland, maar heeft opleidingen en onderzoek die boven het landsdeel uitstijgen. Ik ga geen voorbeelden noemen want dan doe ik andere prima onderdelen tekort. 25000 studenten en 2700 medewerkers die een veilige betrokken omgeving scheppen voor die studenten, die er aan bijdragen dat zij iets leren. Niet alleen maar over hun toekomstige professie, maar ook over het leven, over de samenleving. Ik denk dat alle functies van een hogeschool daarop gericht moeten zijn. Natuurlijk primair de kern van de hogeschool: goed bacheloronderwijs. Maar ook de masteropleidingen, de lectoraten, de centres of expertise, de maatschappelijke verbindingen van de hogeschool met bedrijfsleven, overheden, regio. Het gaat er in essentie altijd om jonge mensen kracht mee te geven voor hun plek in de samenleving: knowledge, skills, attitudes, insight.

Natuurlijk dient het hoger beroepsonderwijs ook andere doelen, zoals goed en flexibel ondernemerschap, hoogwaardig arbeidspotentieel, onderzoek dat tot praktische innovatie leidt en daarmee bijdraagt aan economische groei. Allemaal waar, maar dat zijn en blijven afgeleide doelen. De essentie is de student.

De Hanzehogeschool heeft zijn centrale waarden vastgelegd en die sluiten mooi aan bij wat ik bedoel:

- Individuele ontplooiing
- Respect en actieve tolerantie
- Ondernemend en
- Verantwoordelijk.

Als dit de centrale waarden van een hogeschool zijn, dan kan het niet anders dan dat ze worden gedragen door de docenten, de bestuurders, de managers, de onderzoekers. En dan worden ze dus ook overgedragen op jonge mensen die hier hun vorming krijgen, hun Bildung in de klassiek-romantische betekenis: leren te leven en iets van het leven te begrijpen, je omgeving interpreteren, kennis in perspectief plaatsen, anderen waarderen in hun anders zijn.

Hogeschool: sturend of volgend? De titel van mijn toespraak kent nog een vraagteken, maar wat mij betreft is op dit punt geen sprake van volgen. De hogeschool zit niet passief op de achterbank als een student de foute richting in rijdt door niet of te traag te studeren, geen belangstelling of medemenselijkheid vertoont, zich niet bemoeit met de buitenwereld. De hogeschool kan sturen en moet dat ook doen. In de matchinggesprekken, in eventuele selectie of bindend studieadvies, in intensieve begeleiding op de persoon en in het klimaat, de sfeer van verwachting, dat de school scheidt voor de studenten.

Ik vind dat een belangrijke maatschappelijke opgave voor de hogescholen. Net zoals het ook uiterst belangrijk is dat de buitenwereld doordringt binnen de muren van de school. Hoger onderwijs is geen op zichzelf staand fenomeen maar interactie. Veranderende opvattingen, dynamiek in de samenleving, de noodzaak van krachtige vernieuwing in de sociale verhoudingen en in de economische instituties en het omvallen van alle zekerheden van vroeger (denk aan de huizenmarkt, denk aan de internationale relaties). Een hogeschool moet elke dag opnieuw adaptievermogen laten blijken, veranderingen laten doorwerken. In de inhoud van het onderwijs, in de vormen waarin dat wordt gegeven, in de speerpunten van onderzoek, in de samenwerking met bedrijven en instellingen buiten de poort. Natuurlijk komen die ontwikkelingen vooral van buiten, maar het volstaat niet alleen maar te volgen. Wie het verschil wil maken, in de eerste plaats voor zijn studenten, moet willen anticiperen, actie ondernemen, sturen.

Ik zie dat de hogescholen dat gelukkig steeds meer doen. En steeds meer in staat zijn om zekerheden van het verleden los te laten. Dat uit zich bijvoorbeeld in de toenemende bereidheid om samen te werken. Samenwerken met het bedrijfsleven, met overheden of instellingen in zorg, cultuur of wetenschap, dat is allemaal allang ingeburgerd, daar draaien goede hogescholen op. Maar de onderlinge samenwerking, daar ontbrak het nogal wel eens aan. Concurrentie overheerste: van wie is de opleiding, wie heeft de massa aan studenten, wie de beste contacten in het veld? Hogeschoolbestuurders zijn net mensen, dus het gebeurt nog wel eens een keertje, dat concurreren, maar ik zie wel steeds meer afstemming, uitruil van opleidingen, gezamenlijke centres of expertise. Ik zag het bijvoorbeeld in nieuwe samenwerking tussen InHolland en de Hogeschool Rotterdam en wel heel recent afgelopen week tussen Stenden en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden. Ik vind dat mooi, want dat is direct in het belang van de studenten. Een hogeschoolvoorzitter zei het onlangs treffend: samenwerken is het nieuwe concurreren. Nee, dat was niet Henk Pijlman, maar hij had het kunnen zeggen... En ook hier is sturen het motto: wie aan de kant blijft, wordt overgeslagen.

Ik noem u nog een paar zaken waar de hogescholen evenmin alleen maar achterover kunnen leunen en dat denk ik ook niet willen.

- Ik kan kort zijn over de politieke discussie over de afschaffing van de studiefinanciering en de introductie van het leenstelsel, eufemistisch ook wel sociaal leenstelsel genoemd. Wij hebben niet afgewacht of dat nieuwe stelsel zomaar over ons heen wordt uitgespreid. Integendeel: samen met de studentenbonden heeft onze vereniging actief het debat beïnvloed: onze maatschappelijke opdracht is mede de emancipatie van bevolkingsgroepen met lage inkomens te ondersteunen. Dat zijn vaak ook nieuwe bevolkingsgroepen waarvan de eerste generatie die doorleert het HBO opzoekt. Kwetsbare groepen die het niet te lastig moet worden gemaakt om de deur van de hogeschool binnen te gaan. Ik denk dat ons geluid, genuanceerd maar erg duidelijk, goed gehoord is in Den Haag. Als er al een leenstelsel zal komen, dat blijft de vraag, dan in ieder geval met meer ruimte voor aanvullende beurzen en meer op de kansen van mensen toegesneden. Studenten zijn om het maar eens plat te zeggen de belangrijkste grondstof in onze kenniseconomie. Talent moet je niet verspillen. Dat is een opdracht voor de aankomende student, maar ook voor de politiek!

- Volgend kunnen we zeker niet zijn als het gaat om de ontwikkelingen in het hoger onderwijs. Ik wil wel een paar kritische noten met u delen. De afgelopen jaren is er veel Haagse druk op de hogescholen gelegd. Deels was dat terecht, er moest meer op kwaliteit gestuurd worden en niet alleen op kwantiteit. De commissie-Veerman, de Strategische Agenda van Zijlstra, hoofdlijnakkoord, reviewcommissie, prestatieafspraken, de hogescholen hebben er allemaal loyaal aan meegewerkt. Nu zitten we midden in de uitvoering van een stevige opdracht: minder uitval, hogere rendementen, kwaliteit van opleidingen en docenten omhoog, meer profiel in onderzoek en onderwijs. Maar de politieke werkelijkheid weerspiegelt niet altijd die van de praktijk in de scholen. Nieuwe bewindslieden willen weer nieuwe agenda's en nieuwe Kamerleden vragen weer nieuwe regels. Dat zien we nu weer in Den Haag. Mijn oproep is: stop daar nou eens mee en laat het hoger onderwijs gewoon presteren! Laat de lerarenopleidingen gewoon doorgaan met het maken van kennisbases en leertoetsen in plaats van weer een nieuwe lerarenagenda. Laat de scholen zelf verantwoordelijkheid nemen in de regio, in de samenwerking met anderen, in plaats van ze in een keurslijf te persen. Het ministerie wil bijvoorbeeld binnenkort een commissie instellen die de samenwerking tussen lerarenopleidingen en de scholen in de regio moet verbeteren. Waarom? Kunnen we er niet op vertrouwen dat die instellingen dat zelf wel doen, waarom moet dat altijd van boven worden gestuurd? Ik kan u uit eigen ervaring vertellen: wat in Den Haag wordt bedacht is niet per se beter bedacht. Ik druk mij nu gematigd uit.
- De governance, het goed bestuur van de hogescholen is ook zoiets. Toezichthouders en bestuurders hebben samen een prima nieuwe branchecode gemaakt met heldere normen voor verantwoording, bestuurstaken, moreel kompas en samenwerking met de buitenwereld. Ik snap wel dat het een politiek spannend onderwerp is, maar geef nu de sector de kans om dat na te leven en te handhaven, om te laten zien dat 't menens is. Volgende week komt het rapport van weer een commissie uit, nu de commissie-Halsema. Laten we hopen dat zij niet bezwijkt voor de verleiding van weer nieuwe regelgeving of nutteloze symboliek zoals openbare eedafleggingen door bestuurders.

Dames en heren,

Volgen is achteruitgaan, sturen is bijblijven. De wereld van de hogescholen wordt steeds internationaler en veelzijdiger. Hier in Groningen worden buitenlandse studenten begeleid, Nederlandse studenten worden mogelijkheden geboden het buitenland te verkennen. U werkt in het onderzoek intensief samen met universiteit en regionale bedrijfsleven en kijkt daarbij nadrukkelijk naar Brussel waar het programma Horizon 2020 veel geld beschikbaar heeft voor maatschappelijke en economische innovatie.

De standaard-inrichting van het hoger onderwijs zal in de toekomst denk ik onder druk komen te staan door de internationalisering en door de vlucht van de digitalisering. Het onderscheid tussen universiteiten en hogescholen waar wij in Nederland nog heel strikt aan vasthouden, is niet meer vanzelfsprekend, denk aan de academische pabo's, de WO-opleidingen die aan hogescholen kunnen worden gegeven, de gemeenschappelijke titulatuur die de wet pas geleden mogelijk maakte, de studieloopbaan die hogeschool en universiteit met elkaar verbindt, in een tweerichtingsverkeer. Hoe gaat dat verder?

Vormen van internetonderwijs zoals de bekende MOOCs (Massive Open Online Courses) vragen eveneens om doordenking van onze structuren. Behouden we klassikaal onderwijs in hoorcolleges en werkgroepen, wisselen we dat af met open toegankelijk digitaal aanbod, wordt de gemiddelde docent nog meer begeleider in plaats van kennisaanbieder? Iedereen heeft 't er over, maar denken we ook echt de toekomst in? Sturend en niet volgend, dat lijkt mij een mooie uitdaging voor de komende jaren.

Jeugdwerkloosheid

Mag ik afsluiten met een punt dat mij persoonlijk bezig houdt in deze barre tijden? De recessie is bij ons nog niet voorbij. De sociale gevolgen zijn ingrijpend. De jeugdwerkloosheid laat zich het zwaarst voelen bij jongeren zonder goede startkwalificaties, maar ook onze studenten krijgen het steeds moeilijker.

Neem het onderwijs. Meer dan 1600 basisschoollerares verloren afgelopen tijd hun baan, jonge leraren komen nauwelijks aan de bak en als ze kunnen werken, dan meestal met een tijdelijk contract tot aan de zomervakantie. Hoe aantrekkelijk blijft het dan voor hen om toch stug voor het onderwijs te blijven kiezen? U heeft kunnen lezen dat in het Nationaal Onderwijsakkoord afspraken zijn gemaakt om jonge leraren erbij te houden. 3000 jonge leraren in het primair

en het voortgezet onderwijs kunnen hun baan behouden of er een krijgen. Dat is goed nieuws. En het verdient navolging.

Hoe dan?

We zullen het er snel over eens zijn dat de betrokkenheid van hogescholen bij hun studenten niet abrupt eindigt als zij de poort uitgaan met een diploma. In 2011 konden we nog vol trots melden dat bijna 9 op de 10 hbo-ers binnen drie maanden na het afstuderen een baan vond. Maar in 2012 moesten zij al een stuk langer zoeken en lukte het minder en minder. Dit jaar zal het alleen maar slechter zijn. Ik maak mij daar zorgen over. Want, als we onze afgestudeerden er niet bij houden, dan doen we niet alleen hen te kort, maar hebben we op den duur ook een arbeidsmarktprobleem. Want we hebben deze groep over een paar jaar weer hard nodig.

Dus, waarom verzinnen we niet iets om afgestudeerden van hogescholen die nog geen baan hebben tijdelijk in te zetten als assistent op de hogescholen? Een win-win situatie voor hogescholen, afgestudeerden en samenleving.

1

De hogescholen kunnen deze afgestudeerden inzetten bij studiekeuzevoorlichting, bij mentorschappen in het eerste jaar, of voor het bijspijkeren van tekorten. Op sommige hogescholen gebeurt dat al.

2

Afgestudeerden van hogescholen krijgen de mogelijkheid werkervaring op te doen en zich verder te ontwikkelen.

3

En de samenleving loopt minder risico op een verloren generatie. Als de werkgelegenheid weer aantrekt heb je deze mensen weer hard nodig en het beroep op uitkeringen neemt af.

Wat is hiervoor nodig?

Minister Asscher heeft een flinke pot geld beschikbaar voor het aanpakken van werkloosheid. Hoe kunnen we die effectiever inzetten dan deze groep te helpen ervaring op te doen? Ik zou graag zien dat wij als hogescholen vers afgestudeerden het aanbod kunnen doen om bijvoorbeeld een jaar of half jaar

lang als assistent aan te stellen. Of het nu om leraren gaat, om verpleegkundigen, bedrijfseconomen of sommige afgestudeerden vanuit de techniek die geen werk kunnen vinden.

Als minister Asscher een deel van de kosten voor zijn rekening neemt, bv de helft, dan wordt dat een haalbare kaart. Zo houden we jonge mensen uit de werkloosheid, doen zij hun eerste werkervaring op, besparen we op uitkeringen en plukken ook de vruchten van jonge creativiteit en enthousiasme.

Ik wil het kabinet graag uitnodigen om met ons over dit onderwerp te praten en vooral ook gezamenlijk wat te doen. Ook hier ligt een uitdaging om niet te wachten tot de crisis overwaait maar zelf aan het roer te staan.

Dames en heren,

In Groningen wordt gestuurd, dat heb ik de afgelopen tijd kunnen zien. Met inzet, energie en doorzettingsvermogen. Met verstand en met hart voor studenten.

Ik wens iedereen een inspirerend hogeschooljaar toe en verheug mij op onze samenwerking.